

بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی در استان خوزستان

اسما کریمی کیا* و عبدالرسول ممتازان**

هدف از این مطالعه بررسی موانع اجرایی است که واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی استان خوزستان با آن روبرو هستند. در این پژوهش نخست ۲۲ شهرک صنعتی با توجه به جایگاه ویژه‌ای که در صنعت و اقتصاد منطقه ایفا می‌کنند از نظر میزان جذب سرمایه و ایجاد اشتغال مورد بررسی قرار گرفت. به منظور شناسایی موانع اجرایی در شهرکهای صنعتی، موانع یاد شده به دو دسته عوامل درونی مانند مشکلات داخلی شرکتها، مشکلات بازار فروش مربوط به واحد صنعتی، مشکلات مالی و بروز مشکلات فنی و همچنین عوامل بیرونی نظیر مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی، مشاوره‌های تخصصی و آموزشی، همکاری و هماهنگی دستگاهها و سازمانها و ارائه تسهیلات زیربنایی تقسیم شدند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد به‌رغم پیشرفتهای قابل ملاحظه در زمینه توسعه زیربنایی و زیرساختهای اولیه در شهرکهای صنعتی استان، شهرک‌سازی تنها به‌طور جزئی و سطحی در جذب سرمایه‌گذاران موفق بوده و موانع درونی و بیرونی، تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر فعالیت واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی داشته است.

واژه‌های کلیدی: موانع اجرایی، واحد صنعتی، شهرک صنعتی، توسعه صنعتی.

۱. مقدمه

بی‌تردید پیدایش فرصتهای جدید به منظور توسعه محلی و منطقه‌ای در گرو استفاده از ابزار مهم توسعه صنعتی است. یکی از جنبه‌های مهم این توسعه، ایجاد و گسترش شهرکهای صنعتی یا نواحی صنعتی است. فلسفه ایجاد نواحی صنعتی برای نخستین بار در کشورهای صنعتی مطرح شد و اغلب در راستای ترویج و مدیریت توسعه صنعتی و ایجاد زیرساختها و خدمات عمومی مقرون به‌صرفه از آن استفاده شد. در دهه‌های اخیر نقش بنگاههای متوسط و کوچک در فرآیند توسعه توجه خاص

* کارشناسی ارشد اقتصاد و کارشناس اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خوزستان

** کارشناسی ارشد مدیریت دولتی و رئیس سازمان اقتصاد و دارایی استان خوزستان

محققان و متخصصان را به خود جلب کرده است. صنایع کوچک و متوسط ویژگیهایی مثل کار محور بودن، انعطاف‌پذیری نسبت به تغییرات بازار و فن‌آوری، داشتن قابلیت در بهره‌برداری از صنایع و مهارت‌های محلی در پاسخ به بازار محلی و برآوردن نیازهای اصلی قشر فقیر را می‌تواند داشته باشد. به نظر می‌رسد صنایع کوچک و متوسط در توزیع عادلانه درآمد و ارتقای دموکراسی اقتصادی و اجتماعی نیز نقش به‌سزایی داشته باشد. در این تحقیق بیشتر بر روی مطلوبیت اجتماعی صنایع کوچک و متوسط تمرکز می‌شود تا بازده اقتصادی و کارایی آنها.

به تازگی با توجه به تجربه شهرک‌های صنعتی در کشورهای توسعه یافته، رهیافتی جدید نسبت به صنایع کوچک در کشورهای درحال توسعه مطرح شده است که بر این اساس اندیشمندانی نظیر اشمیتز (۱۹۸۶)^۱، راسموسن (۱۹۸۶)^۲ و پدرسان (۱۹۹۴)^۳ بر فرآیند رشد و توسعه در شهرک‌ها توجه خاصی کرده‌اند. از دهه ۱۹۷۰ سرتاسر جهان شاهد افزایش بی‌سابقه تعداد شهرک‌های صنعتی به ویژه در کشورهای تازه صنعتی بود. در حال حاضر نزدیک به ۱۴۰۰۰ شهرک صنعتی در جهان وجود دارد. شهرک‌های صنعتی بر اساس شاخص‌های مختلف مانند وسعت، نوع و چگونگی سازمان‌دهی، تفاوت‌های زیادی با هم دارند ولی عناصر مشترک زیادی نیز بین آنها وجود دارد. تقریباً تمامی شهرک‌ها، صنایع کوچک و متوسط را در مکان معین و محدود گرد هم می‌آورند و توسط سازمانی منفرد که دارای اختیارات قانونی است مدیریت می‌شوند.

با توجه به اهمیت ایجاد توسعه پایدار اقتصادی در کشورهای در حال توسعه به ویژه ایران و برآورد رشد جمعیت شهری و روستایی در بیشتر نقاط کشور، وجود زیرساخت‌های عمرانی، آموزش، بهداشت، خدمات اجتماعی، مهار آلودگی و فراهم کردن اشتغال جزء مهم‌ترین الزامات برای دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی است. بنگاه‌های کوچک و متوسط فعال در بخش‌های تولید، خدمات و تجارت مشاغل زیادی را ایجاد خواهند کرد. اگر این بنگاه‌ها و صنایع در پارک‌های صنعتی^۴ مستقر شوند از امکانات و خدمات زیر بنایی این شهرک‌ها و سایر عوامل مهم تأثیرگذار به خوبی استفاده کرده و می‌توانند از مزایایی مانند وجود زیرساخت‌های عمومی، صرفه‌جویی در ساخت و ساز و وجود تسهیلات و تأسیسات مشترک بهره‌مند شوند. همچنین به نیروی کار ماهر مجاور شهرک‌های صنعتی و تسهیلات آموزشی و پژوهشی نیز دسترسی خواهند یافت. از آنجا که بحث مهم بخش دولتی و خصوصی، تسهیل امور مربوط به احداث و نگهداری آن دسته از شهرک‌های صنعتی است که در سطح جهانی و منطقه‌ای بتوانند رقابت کنند، داشتن توانایی رقابت در بازارهای منطقه‌ای ملی و حتی بین‌المللی پیش‌نیازی مهم برای ایجاد توسعه پایدار اقتصادی است.

-
1. Schmitz (1986)
  2. Rasmussen (1986)
  3. Pederson (1994)
  4. Industrial Park

در این مقاله به بررسی و شناسایی موانع اجرایی طرحهای صنعتی در نواحی صنعتی خواهیم پرداخت و تلاش می‌کنیم تا به این پرسش پاسخ دهیم که آیا صنایع کوچک و متوسط در شهرکهای صنعتی دارای توان اشتغال‌زایی، رشد و جذب سرمایه‌گذاری هستند یا خیر. به علاوه تلاش شده است که شهرکهای صنعتی از دیدگاه رفتار شرکتها یا بنگاههای مستقر در این نواحی صنعتی و عوامل تأثیرگذار بر صاحبان واحدهای صنعتی مورد کنکاش قرار گیرد. در این پژوهش، موانع اجرایی طرحهای صنعتی به دو دسته تقسیم می‌شود:

عوامل بیرونی: عوامل متأثر از شرایط محیطی و قوانین موضوعه و همچنین مؤلفه‌هایی که به واسطه استقرار واحدهای صنعتی در شهرکهای صنعتی ایجاد می‌شود مانند مدیریت شهرک صنعتی، مشاوره تخصصی و آموزشی، همکاری دستگاههای ذی‌ربط، تسهیلات زیربنایی و خدمات اولیه.

عوامل درونی: عواملی که ریشه آنها را در درون واحدهای صنعتی و به ویژه در سطوح مدیریتی این شرکت می‌توان جستجو کرد مانند مشکلات داخلی، مشکلات فنی، مشکلات حاصل از ناتوانی رقابت و مشکلات بازار.

در پایان عوامل مذکور بر اساس آمار و اطلاعات به دست آمده از واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی استان خوزستان مورد تحلیل قرار گرفته است.

۲. تعاریف و مفاهیم

الف- صنعت: معمولاً شامل تولید، تغییر شکل دادن و اتصال قطعات تغییر شکل یافته با یکدیگر به منظور تولید یک قطعه مشخص و در نهایت مونتاژ این قطعات در راستای آماده کردن تولید نهایی است.^۱

ب- شهرک صنعتی: مکانی است دارای محدوده و مساحت معین برای استقرار مجموعه‌ای از واحدهای صنعتی و پژوهشی و فن‌آوری و خدمات پشتیبانی نظیر طراحی مهندسی، آموزش و فن‌آوری، اطلاع‌رسانی، مشاوره‌ای، بازرگانی، صنفی و کارگاهی که تمام یا بخشی از امکانات زیربنایی و خدمات ضروری با توجه به نوع و وسعت شهرک و ترکیب فعالیت آن در اختیار واحدهای یاد شده قرار می‌دهد.

ج- شهرک صنعتی از دیدگاه اقتصادی: احداث شهرکهای صنعتی روشی برای استفاده در برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که بر اساس ارتباط میان فعالیتهای گوناگون صنعتی مستقر در همان قلمرو جغرافیایی پایه‌ریزی شده است. یک شهرک صنعتی ممکن است به گروهی از فعالیتهای اقتصادی اطلاق شود که با هم در یک مکان قرار دارند و از مزایای متقابل صرفه‌جویی‌های بیرونی به نام صرفه‌جویی‌های تجمع برخوردارند. این تحلیل در برگیرنده برآورد جریانهای داده‌ها و ستاده‌ها میان

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۲)، طرح آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی کشور، دفتر انتشارات و اطلاع‌رسانی.

بخشهای صنعتی و برآورد کل هزینه‌های تولید برای شهرک (با برتری نسبت به صنایع انفرادی) در مکانهای مختلف است. این روش متضمن آن است که سیاستهای محرک یک اقتصاد منطقه‌ای، بیشتر بر شهرکهای صنعتی تمرکز یابند تا بر صنایع انفرادی.

د- فعالیت صنعتی: فعالیتی اقتصادی است که در امر تولید، فرآوری یا بسته‌بندی محصولات گوناگون در سطح انبوه از طریق عملیات فیزیکی یا شیمیایی بر روی مواد و یا مونتاژ قطعات و اجزا با استفاده از نیروی ماشین و عملیات تحقیقات مهندسی مرتبط صورت می‌گیرد.

ه- واحد صنعتی: شخصیتی حقیقی یا حقوقی است که یک یا چند فعالیت صنعتی را در یک محل مشخص انجام می‌دهد.

و- طرح صنعتی: مجموعه عملیات اجرایی، فنی و خدماتی-صنعتی است که با هدف، زمان و بودجه مشخص تا منتهی شدن به فعالیت صنعتی ادامه پیدا می‌کند.

ز- مجوز صنعتی: مجوزهای صنعتی برای ایجاد واحدهای صنعتی به جواز تأسیس و پروانه بهره‌برداری محدود شده است.

ح- پروانه بهره‌برداری: مجوزی است که دارنده جواز تأسیس پس از انجام مراحل مربوط به ایجاد، تکمیل و راه‌اندازی واحد صنعتی دریافت می‌کند.

ط- کارگاه صنعتی: مکان ثابتی است که در آن مجموعه‌ای از سرمایه و نیروی کار به منظور تولید یک یا چند محصول صنعتی به کار گرفته شده است.

ی- امکانات زیربنایی و خدمات ضروری: امکانات زیربنایی و خدمات ضروری عبارت از تأسیسات و خدماتی است که به منظور تأمین نیازهای صنعتی بر حسب ضرورت و متناسب با امکانات شرکت ایجاد و مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند مانند تأمین آب و احداث خطوط انتقال و شبکه توزیع آن و مخازن مربوط، شبکه فاضلاب و شبکه جمع‌آوری آبهای سطحی، تصفیه آب، تصفیه‌خانه فاضلاب، معابر عمومی، پارکینگ، فضای سبز، ساختمانهای عمومی و خدمات ضروری، تأسیسات برق شامل پست انتقال و تبدیل و شبکه توزیع فشار قوی و متوسط و ضعیف و پستهای مربوط، احداث شبکه روشنایی معابر و محوطه شهرک، احداث راه دسترسی به شهرک، خطوط انتقال و احداث ایستگاه، شبکه توزیع گاز در شهرک و خطوط انتقال تلفن به شهرک (منظور از امکانات شرکت عبارت است از میزان آب یا برق که در زمان معین با توجه به سرمایه‌گذاریهای انجام شده در اختیار شرکت بوده و آماده برای بهره‌برداری است).

۳. ضرورت پژوهش

در سالهای اخیر اقدامات مهمی در ارتباط با نقش صنعت و خدمات زیربنایی صورت گرفته است. اغلب برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران، در پی توسعه بخش صنعت و بهبود ارائه خدمات زیربنایی بوده‌اند. بر این اساس شهرکهای صنعتی با هدف استقرار سازمان‌دهی شده صنایع کوچک و متوسط

و حتی بزرگ مبتنی بر مکان‌یابی بهینه فعالیت‌های صنعتی و هماهنگی صنایع با شرایط بومی و فرهنگی و استفاده بهینه از ظرفیتهای تولیدی موجود، کارایی نظام اقتصادی را افزایش می‌دهد. اینجاست که لزوم اتخاذ تصمیم درباره چگونگی استقرار مجموعه واحدهای صنعتی به وسیله دولت پیش می‌آید و دولت با ابزارهای مختلف مانند یارانه، مالیات، چگونگی صدور موافقت‌نامه اصولی و نظایر آن کوشش می‌کند که بر تصمیمات انتخاب مکان واحدهای صنعتی با توجه به شرایط منحصر به فرد اقتصادی هر منطقه تأثیر گذارد.

خوزستان یکی از قطبهای اصلی صنعت کشور محسوب می‌شود و همیشه مسئولان کشور از این استان در زمینه توسعه کشور، به عنوان یک استان استراتژیک یاد کرده‌اند. اگر به وضع صنعت در کشور و به ویژه استان خوزستان به عنوان یکی از قطبهای اصلی صنعت کشور نگاهی بیندازیم به این نتیجه می‌رسیم که متأسفانه اقتصاد ایران در گذشته بیش از آنکه از کمبود لطمه دیده باشد از نبود شناختی مناسب و نداشتن اطلاعات دقیق از موانع و مشکلات اجرایی و در نهایت نداشتن برنامه‌ای جامع به منظور بهره‌برداری بهینه از منابع لطمه دیده است. استان خوزستان با داشتن ۱۴/۵ درصد از کل ارزش افزوده تولیدات صنعتی کشور در سال ۱۳۷۹ و ۱۱/۲۳ درصد در سال ۱۳۸۰ به ترتیب دومین و سومین استان کشور بوده است و پیش‌بینی می‌شود که تا افق ۱۴۰۰ با راه‌اندازی طرحهای بزرگ و کوچک با پیشرفت اجرایی بالای ۲۰ درصد، به استان اول صنعتی کشور تبدیل شود.

استان خوزستان در صنایع بزرگ و کلان که بیشتر آن دولتی است رشد چشم‌گیری داشته و از قطبهای اصلی کشور است اما در بخش صنایع کوچک و متوسط وضع مطلوبی ندارد و نتوانسته همگام با صنایع بزرگ پیشرفت داشته باشد. به طور قطع یکی از دلایل مهم عقب ماندگی استان خوزستان به ویژه در بخش صنایع کوچک و متوسط به سبب جنگ تحمیلی و آثار زیان بار آن در استان بوده است.

۴. روند شکل‌گیری شهرکهای صنعتی در ایران

به دنبال اولین تلاشهای ناموفق در سال ۱۳۳۳ در کرج، در مرداد ۱۳۴۱ پیرو درخواست دولت موقت، سازمان ملل یکی از کارشناسان فنی خود را برای مطالعات مقدماتی و ایجاد یک ناحیه صنعتی نمونه به ایران اعزام داشت که در نهایت به احداث ناحیه صنعتی اهواز منتهی شد. پس از آن هیئت وزیران به تأسیس سازمان نواحی صنعتی ایران در تاریخ ۱۳۴۳/۵/۳۱ اقدام کرد که بر حسب ضرورت در مصوبه مورخه ۱۳۴۷/۵/۵ هیئت وزیران، به سازمان صنایع کوچک و نواحی صنعتی ایران تغییر نام یافت و در سال ۱۳۶۲ در وزارت صنایع ادغام شد. در همان سال برای تسهیل در امر سرمایه‌گذاری صنعتی و رفع موانع موجود بر سر راه سازمان‌دهی واحدهای صنعتی، با تأیید شورای

نگهبان در تاریخ ۱۳۶۲/۱۲/۱۸ اجرای قانون تأسیس شرکت شهرکهای صنعتی ایران به وزارت صنایع ابلاغ شد.

۵. وضع شرکت شهرکهای صنعتی ایران از تاریخ تأسیس تاکنون

شرکت شهرکهای صنعتی ایران با شروع کار اجرایی خود در سال ۱۳۶۳ با تحت پوشش قرار دادن نواحی صنعتی سابق و پذیرش شهرکهای صنعتی جدید، به‌رغم افت و خیزهای اقتصادی در پهنه کشور همواره روندی رو به رشد طی کرده که یافته‌های آماری این دوره ۲۰ ساله را با هدف شناخت قابلیت‌های آن می‌توان به این شرح بیان کرد:

- مصوب کردن ۳۶۹ شهرک صنعتی که تعداد ۲۹۴ فقره از آن در مرحله واگذاری زمین صنعتی به متقاضیان سرمایه‌گذاری صنعتی است.

- انعقاد قریب به ۲۴۵۰۰ فقره قرارداد تخصیص زمین با وسعت نزدیک به ۱۲۵۰۰ هکتار که تعداد ۸۷۲۴ فقره از آن به بهره‌برداری رسیده و ۵۸۴۶ فقره در حال ساخت و ساز است. اهمیت ارقام یادشده هنگامی درک خواهد شد که در مقایسه با آمار ملی دریابیم که بیش از یک چهارم واحدهای صنعتی که در سال ۱۳۸۱ در کشور به بهره‌برداری رسید در شهرکهای صنعتی استقرار داشته‌اند.

- تأمین امکانات زیربنایی مورد نیاز در بخش صنعت در شهرکهای صنعتی نظیر برق صنعتی (۱۵۹۰ مگاوات)، آب (۷ متر مکعب در ثانیه)، مخابرات (در ۲۸۳ شهرک صنعتی) و گاز (در ۴۳ شهرک صنعتی).

- احداث ۱۱۱۹ سالن تولید آماده در قالب ۷۶ مجتمع کارگاهی که ۷۰۸ واحد آن تکمیل شده است. از این مقدار، ۳۰۷ واحد صنعتی به بهره‌برداری رسیده است.

- عمران بیش از ۳۰ هزار هکتار اراضی شهرکهای صنعتی آماده واگذاری در قالب اجرای پروژه‌های متعدد مانند شبکه معابر، شبکه توزیع برق صنعتی، شبکه برق روشنایی، شبکه جمع‌آوری فاضلاب، شبکه جمع‌آوری آبهای سطحی، شبکه آب‌رسانی، تصفیه‌خانه فاضلاب، ساختمانهای جانبی از قبیل ساختمان اداری، نگهبانی و آتش‌نشانی، درمانگاه و فضای سبز.

این بستر عمرانی نه تنها تسهیلات مطلوبی را برای صاحبان صنایع با کمترین هزینه فراهم ساخت بلکه این فرصت را برای برنامه‌ریزان بخش صنعت ایجاد کرد که بتوانند به رسالت اصلی خود یعنی هدایت و راهبری توسعه صنعتی بخش بزرگ صنعت کشور یعنی واحدهای کوچک و متوسط صنعتی پردازند.

با گذر زمان و اتمام عملیات عمرانی و دوران سازندگی واحدهای صنعتی و قدم گذاشتن به مرحله تولید، راهبری، حمایت و پشتیبانی این فعالیتهای صنعتی به عرصه جدیدی وارد شد که در

۹۱ بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی ...

برگیرنده حفظ و بقای واحد صنعتی در چالش بزرگ ناشی از رقابت اقتصادی در عرصه بازار داخلی و جهانی بود.

تعداد واحدهای به بهره‌برداری رسیده به طور مرتب سیر صعودی خود را طی کرده و متغیرهای مؤثر بر چرخه اقتصادی حاکم بر این واحدها مرتباً از کمیت و تنوع بیشتری برخوردار شد و ضرورت به کارگیری رویکردهای جدید را اجتناب‌ناپذیر کرد و این رویکردها با شکستن ساختارهای موجود، ساختارهای جدیدی را طلب کرد. در اجابت به چنین ضرورتی شرکت شهرکهای صنعتی ایران تلاش نرم افزاری وسیعی را آغاز کرد که می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- دستیابی به یک سیستم اطلاعاتی که نه تنها نیاز سازمان را تأمین کند بلکه در سطح ملی و بالاترین سطوح تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار گیرد.

- ورود به عرصه فن‌آوریهای برتر به منظور دستیابی به جوهره اصلی تداوم تولید در قالب شهرکهای فن‌آوری و برجهای نرم‌افزاری.

- ایجاد خوشه‌های صنعتی با هدف یک پارچه کردن انبوه واحدهای کوچک و متوسط صنعتی تا بتوانند همانند سلولهای بدن در هماهنگی کامل باهم و همزمان با استقلال و رقابت فردی در مقیاسی درخور بازار به رشد و توسعه خود ادامه دهند.

- ایجاد مناطق ویژه اقتصادی با هدف حمایت از واحدهای صادرات‌گرا.

- ایجاد مجتمع‌های کارگاهی تخصصی با هدف به کارگیری نظریه‌هایی مانند خوشه صنعتی، پیمانکاری دست‌جمعی و نظایر آن که بتواند در امر مشارکت واحدهای بزرگ صنعتی در کوتاه‌ترین زمان و با انعطاف‌پذیرترین شکل خود را با تحولات روز تطبیق دهد.

- تحرک علمی و مطالعاتی در قالب ترجمه و تدوین متون تخصصی و کاربردی در زمینه‌های مختلف مرتبط با توسعه صنعتی، ایجاد مراکز آموزشی، برگزاری دوره‌های آموزشی و بازدید از مراکز مشابه و مرتبط خارجی و ایجاد هسته‌های مطالعاتی و اجرای طرحهای یادشده.

- اصلاح ساختار نیروی انسانی در راستای ارجاع امور خدمات پشتیبانی به بخش خصوصی و تقویت نیروی تخصصی مورد نیاز برای اهداف توسعه‌ای سازمان از طریق برگزاری آزمون سراسری و جذب و آموزش نیروی متخصص با همکاری مراکز دانشگاهی.

- غیرمتمرکز کردن فعالیتها به نحوی که نقش مرکزیت سازمان محدود به وظایف ستادی شده و شرکتهای استانی بتوانند با شرایط خاص منطقه استقرار خود انطباق یابند. از سوی دیگر و با اهداف فراسازمانی با جلب مشارکت بخش خصوصی در تمام عرصه‌های فعالیت سازمان، حتی احداث، راهبری و نگهداری شهرکهای صنعتی نیز اقداماتی صورت گرفت.

۶. تاریخچه‌ای مختصر از شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان

در اواخر سال ۱۳۶۲ شمسی برابر با ۱۹۸۳ میلادی قانون تأسیس شرکت شهرکهای صنعتی ایران به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و از سال ۱۳۶۳ فعالیت این شرکت آغاز شد و به تدریج در استانهای مختلف شرکت شهرکهای تابعه ایجاد شد. به دنبال تصویب قانون تأسیس شرکت شهرکهای صنعتی ایران، همگام با ایجاد این شرکتها در مناطق مختلف کشور، شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان در سال ۱۳۷۰ به منظور استفاده مطلوب از امکانات زیربنایی و ارائه خدمات مناسب و ضروری به متقاضیان سرمایه‌گذاری در زمینه تولیدات صنعتی و جلوگیری از استقرار ناموزون صنایع در استان خوزستان تأسیس شد. این شرکت تاکنون توانسته است ۲۲ شهرک صنعتی در سطح استان ایجاد و امکانات زیربنایی لازم مانند آب، برق، تلفن و نظایر آنها را به منظور توسعه شهرکها ارائه کند. در راستای دستیابی به اشتغال‌زایی و ایجاد فعالیتهای زود بازده، همچنین ساخت تأمین قطعات مورد نیاز صنایع موجود در استان مانند صنایع فولاد، حفاری و شرکت نفت، اقدام به ساخت مجتمع‌های کارگاهی در اهواز و آبادان شده‌است.

۷. مبانی و روش تحقیق

۷-۱. بیان مسئله و فرضیه‌ها

تحقیق‌های نظری نشان می‌دهد فعالیت شهرک‌سازی با هدف استقرار سازمان‌دهی شده صنایع و با توجه به مزایای نسبی مناطق در چارچوب راهبردها و سیاستهای توسعه صنعتی انجام می‌شود که برای هر منطقه در دوران تحول و نوسازی نهادها و بنیادهای اقتصادی اهمیت و جایگاه خاصی را دارد. نقش و عملکرد این شهرکها در بهبود وضع اقتصادی منطقه روز به روز نمایان‌تر می‌شود. علاوه بر این، در تبیین الگوی شهرک صنعتی با توجه به نظریه‌های مختلف، عوامل مؤثری نظیر عوامل فضایی و مکانی، عوامل فرهنگی و اجتماعی، عوامل سازمانی و اقتصادی و همچنین عوامل سیاست‌گذاری و نهادی جایگاه ویژه‌ای دارند. بنابراین عواملی نظیر مدیریت شهرکهای صنعتی، مشاوره‌های تخصصی و آموزشی، همکاری و هماهنگی دستگاهها و سازمانها، تسهیلات زیربنایی و خدمات اولیه به عنوان عوامل بیرونی و عواملی مانند بروز مشکلات داخلی، فنی، مالی و بازار فروش به عنوان عوامل درونی در الگوی تبیین عملکرد شهرکهای صنعتی در زمینه جذب سرمایه در نظر گرفته شده‌است.

بر اساس مطالب یاد شده در پژوهشی که در استان خوزستان انجام شد، پس از بررسی‌های لازم و مطالعات اولیه در مورد مهم‌ترین و اساسی‌ترین عوامل موجود در جذب سرمایه در شهرکهای صنعتی ۱۰ فرض را می‌توان عنوان کرد که این فروض در قالب دو فرضیه اصلی و هشت فرضیه فرعی تدوین شده‌است:

الف- فروض اصلی

- عوامل درونی مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی استان خوزستان شده است.
- عوامل بیرونی مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی استان خوزستان شده است.

ب- فروض فرعی

- ضعف مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
- نبود و کمبود مشاوره های تخصصی و آموزشی مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
- همکاری نکردن و هماهنگ نبودن دستگاهها و سازمانها مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
- نبود و کمبود تسهیلات زیربنایی در شهرکهای صنعتی مانع جذب سرمایه گذاری و اشتغال زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
- بروز مشکلات داخلی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه های بهره برداری آنها شده است.
- بروز مشکلات فنی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه های بهره برداری آنها شده است.
- بروز مشکلات مالی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه های بهره برداری آنها شده است.
- بروز مشکلات بازار فروش واحدهای صنعتی، به تعطیلی یا ابطال پروانه های بهره برداری آنها منتهی شده است.

۲-۷. روش تحقیق

در این تحقیق از گزارشهای آماری سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۱ شرکت شهرکهای صنعتی برای اخذ آمار و اطلاعات لازم استفاده شده است. همچنین برای تحلیل فرضیه ها از پرسشنامه های توزیع شده بین شرکتهای مستقر در استان خوزستان استفاده شده است. جامعه آماری، برابر با واحدهای صنعتی بهره برداری شده مستقر در شهرکهای صنعتی است که فعالیتهای آنها به هشت طبقه صنایع غذایی، نساجی، سلولزی، شیمیایی، کانی غیرفلزی، فلزی، برق و الکترونیک و خدمات تقسیم بندی می شود. جامعه آماری با توجه به فعالیتهای واحدهای صنعتی، ۸۴۶ شرکت صنعتی مستقر در شهرک صنعتی استان خوزستان است که روش نمونه گیری در این تحقیق، روش ساده تصادفی^۱ است. با توجه به فرضیه های مورد نظر این تحقیق و با توجه به محدود بودن حجم جامعه از فرمول زیر جهت تعیین حجم نمونه مناسب در جامعه استفاده شده است:

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

در این فرمول (n) حجم نمونه، (N) حجم کل جامعه آماری، P نسبت موفقیت (درستی فرضیه)، q نسبت شکست، t ضریب اطمینان^۱ مورد استفاده در راستای تعیین حجم نمونه و d درجه اطمینان نمونه است. در این پژوهش حجم تقریبی جامعه آماری ۲۰۰ نفر است. به این ترتیب بر اساس فرمول کوکران^۲ حجم مطلوب نمونه در جامعه آماری محاسبه شد.

لازم است تا درباره مشخصات پرسشنامه طراحی شده نیز توضیحاتی داده شود. این پرسشنامه بر حسب ۸ متغیر کلی گروه‌بندی شده و حاوی ۲۳ سؤال است و برای هر سؤال ۵ پاسخ در نظر گرفته شده است که پاسخگو باید پاسخ خود را در قالب یکی از ۵ گزینه ذیل ارائه کند. الف) خیلی زیاد، ب) زیاد، ج) کم، د) بی‌نظر، و) خیلی کم. در انتخاب و تدوین سؤالات پرسشنامه از طیف لیکرت^۳ استفاده شده است. از میان ۲۳ سؤال پرسشنامه، ۴ پرسش اول برای آزمون فرض اول، ۳ سؤال بعد برای آزمون فرض دوم، ۳ سؤال برای آزمون فرض سوم و ۳ سؤال برای آزمون فرض چهارم و ۱۰ سؤال آخر برای آزمون فرض پنجم، ششم، هفتم و هشتم در نظر گرفته شده است. پس از توزیع پرسشنامه‌ها، نتایج حاصله از جمع‌آوری پاسخ‌نامه‌ها با استفاده از آزمون آماری کای دو^۴ مورد آزمون قرار گرفت. البته برای انجام آزمون کای دو در این تحقیق از نرم افزاری آماری SPSS^{۱۳} استفاده لازم به عمل آمده است و با استفاده از مقدار جداول توافقی که توسط خروجی SPSS ارائه شده می‌توان در مورد فرض صفر^۵ و فرض H_1 قضاوت کرد بدین صورت که بر اساس آزمون کای دو، هرگاه سطح معنی‌داری مجانبی^۶ کوچکتر از مقدار $\alpha = 0.05$ (خطای نوع اول^۷) باشد فرض H_0 رد می‌شود و H_1 قبول می‌شود.

۳-۷. معرفی متغیرها

در این مقاله سعی شده است تا هشت متغیر مستقل^۸ را که از نظر درجه اهمیت بر متغیر وابسته یا وضع شرکت صنعتی مستقر در شهرک صنعتی تأثیر دارند مورد بررسی قرار دهیم. بر اساس مطالعات

1. Confidence Coefficient
2. Cochran
3. Likert-Scale
4. Chi-Squared Test
5. Null Hypothesis
6. Alternative Hypothesis
7. Asymptotic (2-Sided)
8. Type I Error
9. Exogenous

مقدماتی^۱ دریافتیم که متغیرهای مستقلی نظیر مدیریت شهرک صنعتی، مشاوره تخصصی و آموزشی، همکاری دستگاههای ذی ربط، تسهیلات زیربنایی و خدمات اولیه، مشکلات داخلی، مشکلات فنی، مشکلات حاصل از ناتوانی رقابت و مشکلات بازار می تواند به عنوان مؤلفه های تأثیرگذار در وضع واحد صنعتی مستقر (فعال بودن و غیر فعال) مطرح شود. بنابراین در این تحقیق متغیرهای مستقل مرتبط با موضوع پژوهش که در مرحله بعدی مورد آزمون قرار گرفته اند به این شرح است:

الف) عوامل درونی

- مشکلات داخلی شرکتها که دربرگیرنده مواردی مانند اختلاف شرکا، مشکل حقوقی و مشکلات شخصی کارفرما است.

- مشکلات فنی که شامل مواردی مثل ماشین آلات قدیمی و فرسوده، عدم دسترسی به ماشین آلات پیشرفته در خط تولید و نقص فنی در خط تولید است.

- مشکلات مالی که مواردی چون چک برگشتی، کمبود سرمایه در گردش، ناتوانی در پرداخت بدهی به افراد و ناتوانی در پرداخت بدهی به بانکها را در بر می گیرد.

- مشکلات بازار فروش که شامل هزینه های بالای حمل و نقل، بعد مسافت تا مبادی فروش و عدم وجود تقاضای درون استانی است.

ب) عوامل بیرونی

- مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی که شامل همکاری اولیه مدیر شهرکهای صنعتی با سرمایه گذاران، تعامل تخصصی و برخورداری سرمایه گذاران از مدیریت اجرایی قوی شهرک صنعتی است.

- مشاوره های تخصصی و آموزشی ارائه شده در شهرک صنعتی که شامل امکان دسترسی به فن آوری برتر، سیستم های اطلاعاتی موجود در شهرک صنعتی و امکان استفاده از مشاوره های تخصصی و آموزشی در این نواحی است.

- ارائه تسهیلات زیر بنایی و در محل شرکت شهرکهای صنعتی که شامل مواردی مانند آب، برق، زمین، تلفن، سیستم حمل و نقل، تسهیلات خدمات عمومی مانند امکانات تفریحی، بهداشتی، اقامتی و دسترسی به مواد اولیه می باشد.

- همکاری و هماهنگی دستگاهها و سازمانها که شامل مواردی چون صدور مجوزهای مختلف جهت امر سرمایه گذاری، معافیت از قانون شهرداریها، عدم پرداخت مالیات و اخذ تضمین کافی برای حفاظت از حقوق مالکیت است.

ج) متغیر وابسته

وضعیت واحد صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی، به عنوان متغیر وابسته انتخاب شده است که شامل ۲ مقیاس فعال بودن و غیر فعال بودن واحد صنعتی است.

۸. نتایج تجربی پژوهش

همان طور که اشاره شد، این مقاله در برگیرنده دو بخش است: مطالعات موردی که در زمینه ویژگیهای شهرکهای صنعتی از نظر تعداد واحدهای صنعتی بهره‌برداری شده، میزان سرمایه‌گذاری جذب شده و میزان اشتغال واحدهای صنعتی مستقر و نوع فعالیت واحد صنعتی است و تحقیقات پرسشنامه‌ای که نشان‌دهنده تأثیر مؤلفه‌های مربوط به موانع اجرایی بر وضع واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی است.

جدول ۱. توصیف جامعه آماری بر مبنای مشخصات جغرافیایی و اطلاعات شهرکهای صنعتی استان خوزستان

شهرک صنعتی	تعداد واحدهای مستقر	سال تأسیس
آبادان	۱۴۰	۱۳۷۰
اهواز ۲ (الباجی)	۱۵۸	۱۳۷۲
اهواز ۳	۵۸	۱۳۸۰
امیدیه	۱۷	۱۳۸۰
اندیمشک	۷	۱۳۷۷
ایذه	۷	۱۳۷۷
بندر امام	۲۹	۱۳۸۰
خرمشهر	۷۰	۱۳۷۱
دزفول ۱	۸۵	۱۳۷۰
رامهرمز	۱۵	۱۳۷۳
سوسنگرد	۲۲	۱۳۷۰
شادگان	۱	۱۳۷۶
شوش	۱۲	۱۳۷۶
شوشتر	۵۵	۱۳۷۰
ماهشهر	۹۶	۱۳۷۱
مسجد سلیمان	۳۹	۱۳۷۰
اهواز ۱	در ۳ تپ واحد کارگاهی	قبل از انقلاب
بهبهان	۳۱	۱۳۷۶
باغملک	۴	۱۳۷۶

مأخذ: نتایج گزارش‌های آماری اخذ شده از شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان (۱۳۸۱)

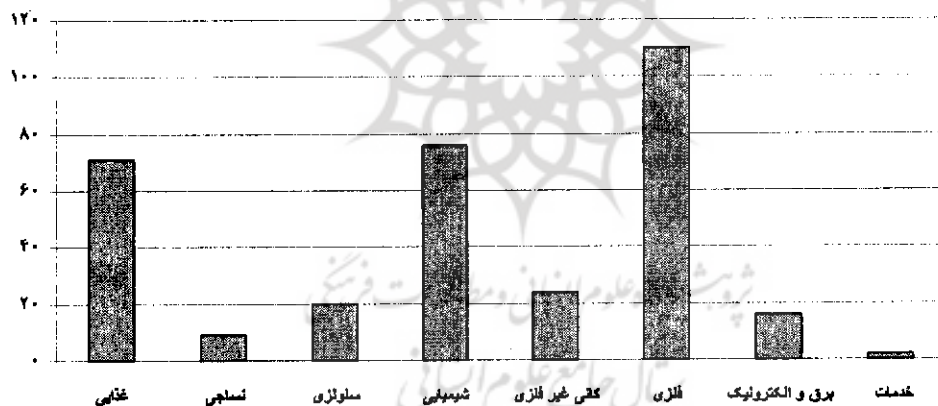
۹۷ بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی ...

جدول ۲. توصیف جامعه آماری بر مبنای نوع فعالیت و میزان اشتغال واحدهای صنعتی در شهرکهای صنعتی استان خوزستان

نوع فعالیت صنعتی	تعداد واحدهای صنعتی	تعداد اشتغال
غذایی	۷۱	۱۸۲۳
نساجی	۹	۵۳۶
سلولزی	۲۰	۳۴۸
شیمیایی	۷۶	۱۲۹۱
کانی غیر فلزی	۲۴	۳۴۹
فلزی	۱۱۰	۱۲۱۳
برق و الکترونیک	۱۶	۳۴۰
خدمات	۲	۲۵
جمع	۳۲۸	۵۹۲۵

مأخذ: نتایج گزارش های آماری اخذ شده از شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان (۱۳۸۱)

نمودار ۱. تعداد واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی استان خوزستان

نمودار ۲. میزان اشتغال ایجاد شده در واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی استان خوزستان

جدول ۳. توصیف جامعه آماری بر مبنای محل استقرار واحدهای صنعتی بهره‌برداری شده در شهرکهای صنعتی استان خوزستان تا پایان سال ۱۳۸۱

نام شهرک	تعداد واحدها	سرمایه (میلیون ریال)	اشتغال
شهرک صنعتی دزفول	۳۳	۲۱۲۴۸	۵۷۹
شهرک صنعتی شوشتر	۱۰	۶۴۴۰	۱۸۸
شهرک صنعتی بهبهان	۹	۸۳۶۰	۱۰۶
شهرک صنعتی مسجد سلیمان	۱۸	۲۰۱۰۳	۴۵۱
شهرک صنعتی سوسنگرد	۵	۱۳۶۷	۶۵
شهرک صنعتی ماهشهر	۴	۳۴۸۵	۸۴
شهرک صنعتی خرمشهر	۲۶	۷۱۲۲۶	۶۷۴
شهرک صنعتی اهواز ۱	۶۰	۵۴۰۳۸	۶۲۴
شهرک صنعتی اهواز ۲	۶۴	۸۴۲۵۲	۹۷۳
کارگاه فاز ۲ اهواز	۲۰	۱۶۵۰۰	۲۱۲
کارگاه اهواز	۲۱	۱۴۳۲۲	۱۷۹
شهرک صنعتی آبادان	۵۸	۶۳۵۶۹	۱۷۹۰
جمع	۳۲۸	۳۶۴۹۱۰	۵۹۲۵

مأخذ: نتایج گزارش‌های آماری اخذ شده از شرکت شهرکهای صنعتی استان خوزستان (۱۳۸۱)

- در دوره مورد بررسی (۱۳۷۰-۱۳۸۱) ایجاد ۲۲ شهرک جدید در این استان به تصویب رسید و از این تعداد در پایان این دوره، واگذاری زمین به ۸۴۶ متقاضی صورت گرفته که از کل واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی استان ۳۲۸ واحد به بهره‌برداری رسیده و به عنوان واحدهای فعال معرفی می‌شوند که ۳۸٪ از کل واحدهای مستقر را به خود اختصاص می‌دهد.
- در دوره برنامه سوم توسعه، احداث شهرکهای صنعتی جدید شتاب گرفت و تعداد شهرکهای صنعتی از ۱۲ شهرک به ۲۲ شهرک افزایش یافت که از درصد تحقق ۱۰۹٪ برخوردار بوده است. در سالهای اخیر شهرکهای صنعتی علاوه بر کیفیت ارائه خدمات زیربنایی، رشد مناسبی در بُعد کمی نظیر افزایش شمار شهرکها به ۲۲ شهرک داشته است. همچنین واحدهای صنعتی در هفت گروه صنعتی و غذایی، شیمیایی، نساجی، کانی غیرفلزی، برق و الکترونیک و فلزی تقسیم‌بندی شده‌اند.
- نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شهرکهای واقع در شهرستان اهواز، خرمشهر، آبادان، دزفول، شوشتر، بهبهان، ماهشهر، سوسنگرد و مسجد سلیمان که از درجه توسعه یافتگی بالاتری برخوردارند، فعال بوده و اکثر واحدهای صنعتی در این شهرکها به بهره‌برداری رسیده‌اند.
- از کل واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی استان خوزستان، واحدهای مستقر در شهرک صنعتی شهرستان باغملک، امیدیه، اندیمشک، بندرامام، شادگان، ایذه و آغاچاری هیچ کدام از واحدهای صنعتی به بهره‌برداری نرسیده‌اند و در رکود به سر می‌برند.

۹۹ بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی ...

- با توجه به آمار واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده در شهرکهای صنعتی استان، میزان کل اشتغال‌زایی و میزان کل سرمایه‌گذاری این واحدها به ترتیب ۵۹۲۵ نفر و ۳۶۴۹۱۰ میلیون ریال برآورد شده است.
- از دیدگاه میزان جذب سرمایه‌گذاری در شهرکهای صنعتی میزان گرایش به سرمایه‌گذاری به تفکیک هر شهرستان نشان‌دهنده این است که شهرستان اهواز، آبادان و خرمشهر بیشترین میزان تمایل به سرمایه‌گذاری را در بین کل شهرستانهای استان به خود اختصاص داده‌اند.
- با توجه به هفت گروه صنعتی موجود در شهرکهای صنعتی استان خوزستان و مقایسه تمایل به سرمایه‌گذاری در سایتهای هفتگانه، بیشترین تمایل به سرمایه‌گذاری در سه گروه صنعتی غذایی، شیمیایی و فلزی مشاهده شد.

۸-۱. تجزیه و تحلیل آماری

در این قسمت به آزمون فرضیه‌های تحقیق پرداخته می‌شود. برای آزمون فرضیه‌ها به بررسی وجود رابطه بین متغیر مستقل و وابسته می‌پردازیم. به این منظور ابتدا از جداول توافقی^۱ استفاده کرده و با استفاده از آزمون آماری کای‌دو، فرضیه‌ها را آزمون می‌نماییم و با استفاده از سطح معنی‌داری مجانبی که توسط خروجی SPSS۱۳ مشخص می‌شود می‌توان در مورد فرض H_0 و فرض H_1 قضاوت کرد. نتایج حاصل از این پژوهش بیان‌کننده این نکته است که تمام فرضیه‌ها تأیید شده‌اند. بنابراین عوامل درونی و بیرونی بر وضع شرکتهای مستقر در شهرکهای صنعتی مؤثر بوده و مهم در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۴. فرضیه‌ها و نتایج پژوهش در مورد پذیرش یا رد آنها

نتیجه‌گیری	فرضیه‌ها
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- ضعف مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی، مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- فقدان و کمبود مشاوره‌های تخصصی و آموزشی مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- همکاری نکردن و هماهنگی نبودن دستگاهها و سازمانها مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- نبود و کمبود تسهیلات زیر بنایی در شهرکهای صنعتی مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- بروز مشکلات بازار فروش واحدهای صنعتی، منجر به تعطیلی یا ابطال پروانه‌های بهره‌برداری آنها شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- عوامل درونی مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.

نتیجه‌گیری	فرضیه‌ها
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود	- عوامل بیرونی مانع جذب سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در شهرکهای صنعتی شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- بروز مشکلات داخلی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه‌های بهره‌برداری آنها شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- بروز مشکلات فنی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه‌های بهره‌برداری آنها شده است.
طبق نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه مربوطه فرضیه فرعی اول قبول می‌شود.	- بروز مشکلات مالی واحدهای صنعتی، موجب تعطیلی یا ابطال پروانه‌های بهره‌برداری آنها شده است.

مأخذ: محاسبات تحقیق

۲-۸. یافته‌های تحقیق

هدف این پژوهش، جستجوی مهم‌ترین موانعی بود که بر شرایط شرکتهای مستقر در شهرکهای صنعتی (فعال بودن یا غیرفعال بودن) تأثیر می‌گذارد و این مهم از دیدگاه صاحبان واحدهای صنعتی مستقر در شهرکهای صنعتی استان مورد ارزیابی قرار گرفت. بر اساس الگوی نظری تحقیق، عامل مدیریت، در ارتقاء و بهبود عملکرد سازمانها و شرکتها نقش ویژه‌ای دارد. در این تحقیق عامل «همکاری مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی با متقاضیان سرمایه‌گذاری در ابتدای قرارداد و همچنین همکاری مدیران این شرکتها در ادامه فعالیت» را که متغیری روانی-اجتماعی-اقتصادی است وارد کردیم. نتایج تحقیق در مورد این عامل گویای این امر است که حدود ۵۵ درصد از پاسخ‌دهندگان اهمیت نقش مدیریت را بسیار زیاد و حدود ۱۷ درصد، آن را در سطح متوسط ارزیابی کرده‌اند. این آمار نشان‌دهنده نحوه همکاری مدیران شرکت شهرکها صنعتی با صاحبان واحدهای صنعتی است که نقش بسیار مهمی در بهبود عملکرد شرکت دارد. به نظر می‌رسد انتخاب مدیران شایسته و لایق به منظور بهبود عملکرد شرکتها عامل مؤثری در افزایش متقاضیان سرمایه‌گذاری در این شهرکها و فعالیت شرکتهای مستقر در شهرکهای صنعتی است.

در این پژوهش عامل تخصص و آموزش را مورد آزمون قرار دادیم. طبق جداول و اطلاعات به دست آمده، حدود ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان که صاحبان شرکتهای مستقر در شهرکهای صنعتی بودند نقش و اهمیت مشاوره‌های تخصصی و آموزشی را بسیار مؤثر ارزیابی کرده‌اند که نشان‌دهنده نیاز این بخش به افراد متخصص و آموزش دیده است و با نبود این عامل، شرکت به موفقیت چندانی دست نیافته است و حتی بعضی شرکتها به خاطر این عامل دچار ضرر و زیان شده‌اند.

عامل دیگری که در این پژوهش مورد سنجش قرار گرفت متغیر جغرافیایی-اداری-اقتصادی است که قبل از استقرار شرکت در محل شرکت شهرکهای صنعتی در قالب تسهیلات به شرکت متقاضی اعطاء می‌شود. پاسخ‌دهندگان این پژوهش، وجود تسهیلات زیربنایی را در این محل

۱۰۱ ... بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی ...

محرك خوبی جهت تشویق متقاضیان به سرمایه‌گذاری و ورود به شهرکهای صنعتی می‌دانستند به طوری که براساس آمار به دست آمده از سنجش این عامل، حدود ۷۲ درصد از پاسخ‌دهندگان نقش آن را در عملکرد شرکت بسیار زیاد و متوسط ارزیابی کرده‌اند. این به آن معناست که سهولت دسترسی به امکانات زیربنایی مثل آب، برق، گاز، تلفن و کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری به دلیل استفاده از خدمات سازمان‌دهی شده و یکجا و عدم پرداخت مالیات و همچنین پرداخت اقساط هزینه‌های انتفاع از تأسیسات توانسته است انگیزه‌ای جهت بهره‌برداری از این امکانات ایجاد کند تا جایی که اکثر صاحبان واحدهای صنعتی به این مسئله اذعان داشتند.

عامل بعدی که در این پژوهش از آن بهره جستیم همکاری و هماهنگی دستگاهها و سازمانها در زمینه فعالیت واحدهای صنعتی مستقر در شهرک صنعتی است. به این ترتیب همکاری ارگانهای مختلف، اداره‌ها و سازمانهای مربوط به فعالیت شرکتها را از دیدگاه صاحبان واحدهای صنعتی آزمودیم و تأثیر این گونه همکاری‌ها در محل شهرک صنعتی بر عملکرد شرکت‌ها را مورد بررسی قرار دادیم. داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد که حدود ۴۸ درصد از صاحبان واحدهای صنعتی، میزان رضایت‌مندی این همکاری‌ها را بسیار زیاد ارزیابی کرده‌اند و حدود ۲۴ درصد نیز آن را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. در نتیجه همکاری سازمانهایی نظیر سازمان محیط زیست، اداره راه و ترابری، منابع طبیعی و کشاورزی، سازمان آب و برق، میراث فرهنگی، اداره ثبت و اسناد و همچنین معافیت از قوانین شهرداری، می‌تواند در عملکرد شرکت‌های مستقر در شهرکهای صنعتی بسیار اثربخش باشد.

در یافته‌های بعدی مجموع چهار عامل بیرونی مؤثر بر عملکرد واحدهای صنعتی یعنی مدیریت، تخصص و آموزش، همکاری و مساعدت سازمانها و ارائه تسهیلات زیربنایی را با عملکرد شرکت صنعتی (وضع شرکت‌های مستقر در شهرک صنعتی) در یک جدول توافقی قرار دادیم.^۱ در این پژوهش رابطه معناداری بین دو متغیر مزبور را مورد آزمون قرار دادیم. جدول توافقی حاصل بیان‌کننده اثبات فرضیه ما است، به این ترتیب که در سطح معناداری^۲ یک درصد^۳ فرض صفر رد و فرض مقابل پذیرفته شده است. به این معنا که بین فعال بودن شرکت و عوامل تأثیرگذار بیرونی رابطه معنی داری وجود دارد و مدیران شرکت‌های فعال نظر مساعدی نسبت اهمیت عوامل بیرونی در ارتقاء عملکرد شرکت دارد.

---

۱. جدول جزء نتایج کامپیوتری SPSS۱۳ است.

2. Level of Significance

۳. ابتدا فرض H_0 را در سطح یک درصد که از سطح معناداری بالاتری برخوردار است آزمون می‌کنیم و سپس در صورت رد

H_0 فرض را در سطح ۵ درصد آزمون می‌نماییم.

عوامل درونی از مباحثی بود که ما نظر صاحبان واحدهای تولیدی را نسبت به آن جویا شدیم و میزان تأثیر آن را بر عملکرد شهرکهای صنعتی سنجیدیم. از ۲۰۰ شرکتی که به پرسشنامه پاسخ داده‌اند ۵۱٪ اهمیت این عوامل را کم ارزیابی کردند. در مرحله بعد مجموع پنج عامل درونی شامل مشکلات داخلی، فنی، مالی و بازار فروش را با عملکرد شرکت از لحاظ فعال بودن و غیرفعال بودن در یک جدول توافقی قرار دادیم. فرض ما یعنی معنادار بودن رابطه بین این دو متغیر در سطح معناداری یک درصد رد شد ولی در سطح معناداری ۵ درصد تأیید شد.

از نظر مدیران واحدهای صنعتی تأثیر عوامل بیرونی بر عملکرد شرکت در مقایسه با عوامل درونی بیشتر است. صاحبان واحدهای صنعتی عواملی نظیر مدیریت شرکت شهرکهای صنعتی و مشاوره‌های تخصص و آموزشی، همکاری و مساعدت سازمانها و ارگانهای دخیل در فعالیت شرکت و تسهیلات زیربنایی را دارای اهمیت زیاد می‌دانستند.

۹. نتایج و پیشنهادها

در همه کشورها اعم از توسعه یافته یا در حال توسعه، دولتها مجبور به اتخاذ سیاستهای مناسب برای استقرار و مکان‌یابی صحیح صنایع هستند. بنابراین دولتها برای توزیع متعادل تر صنایع در سطح کشور با انجام مطالعات منطقه‌ای و رعایت مسائل زیست محیطی و آرایش مناسب صنایع، مکانی را برای استقرار صنایع، آماده‌سازی می‌کنند و به ایجاد شهرکها و نواحی خاص صنعتی با تأمین کلیه امکانات می‌پردازند تا از آن طریق سرمایه‌گذاران بتوانند با جدیت و تلاش بیشتر و اطمینان از وجود امکانات و زیرساختهای صنعتی، به فعالیتهای تولیدی پرداخته و زمینه رشد و توسعه را فراهم کنند. برای تسریع در این کار نیز اغلب انگیزه‌های مختلفی در نظر گرفته می‌شود، به این معنی که در برخی از این شهرکها به ویژه در نواحی محروم، یارانه‌های مناسبی منظور شده تا از این طریق متقاضیان ایجاد واحدهای صنعتی، به استقرار در آن شهرکها هدایت شوند.

اکنون بنگاههای ما نیازمند حمایتهای دولت از طریق تصویب قوانین مناسب و همکاری سایر ارگانها برای بهبود کسب و کار خود هستند. با توجه به نظرسنجی انجام شده بیشتر صاحبان واحدهای تولیدی مشکلاتی نظیر تهیه طرح، انجام کارهای بانکی، اجرای طرح، پیگیری ساخت، بالا بردن کیفیت، افزایش تولید، استاندارد کردن محصولات، پیگیری مسائل حقوقی، مالی و بازاریابی را به عنوان مشکلات اساسی عنوان کرده‌اند.

با توجه به مقایسه تعداد جوازهای تأسیس با پروانه بهره‌برداری صادر شده، اختلاف قابل ملاحظه‌ای بین اقدام به سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری طرحهای صنعتی وجود دارد. بنابراین باید با رفع موانع سرمایه‌گذاری و انجام حمایتهای منطقه‌ای از بخش خصوصی به ویژه در صنایع متوسط و کوچک، متقاضیان را به سرمایه‌گذاری در صنایع استان جلب و انگیزه سرمایه‌گذاری در صنایع را به وجود آورد.

بررسی موانع اجرایی واحدهای مستقر در شهرکهای صنعتی ... ۱۰۳

استان خوزستان بر اساس مطالعات صورت گرفته، به دلیل برخورداری از مراکز متعدد ساخت و تولید انواع کالاهای صنعتی در ۷ گروه فلزی، کانی غیرفلزی، شیمیایی، سلولزی، غذایی، برق و الکترونیک، نساجی و همچنین مواد اولیه و دیگر منابع، در کشور حائز اهمیت است لیکن به دلیل وجود مشکلات فراوان مانند عدم انطباق با فن آوریهای جدید در جهان و عدم توانایی لازم برای صادرات این کالاها، استفاده از فن آوری پیشرفته می تواند موجب بهبود کیفیت محصولات تولیدی شود. پس بر اساس دستاوردهای طرحهای صنعتی و نیازهای موجود منطقه راه اندازی سریع تر شهرک فن آوری در استان ضروری است.

منابع

الف) فارسی

- اساسنامه شرکت شهرکهای صنعتی، مصوب ۱۳۶۳/۱۰/۱۸، وزارت صنایع و معادن.
- باتاچاریا، گوری کی و ریچارد ای جانسون (۱۳۸۲)، مفاهیم و روشهای آماری، ترجمه مرتضی ابن شهر آشوب و فتاح میکائیلی، تهران: نشر دانشگاهی، چاپ ششم.
- خبرنامه صنعت و معدن استان خوزستان (۱۳۸۲)، سال اول، شماره دوم.
- رابلوتی، روبرتا (۱۳۸۲)، خوشه های صنعتی، مترجم: عباس مهر پویا و جهانگیر مجیدی، تهران: نشر رسا.
- رفع پور، فرامرز (۱۳۶۰)، کندوکاوها و پنداشته ها مقدمه ای بر روشهای شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی، تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- زولتان، جی اکس و دیگران (۱۳۸۱)، نقش صنایع کوچک در اقتصاد مدرن، مترجم: دکتر جهانگیر مجیدی، تهران: نشر رسا.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی (۱۳۸۱)، طرح آمارگیری از کارگاههای صنعتی کشور، معاونت امور اقتصادی و هماهنگی، دفتر اقتصاد کلان.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان (۱۳۸۱)، «بررسی وضعیت شهرکهای صنعتی نواحی صنعتی استان خوزستان با تأکید بر مکان یابی امکانات و تسهیلات دولتی»، دفتر اقتصاد کلان.
- فرهنگ، منوچهر (۱۳۷۱)، فرهنگ بزرگ علوم اقتصادی، تهران: نشر البرز.
- قانون تأسیس شرکت شهرکهای صنعتی ایران، مصوب مجلس شورای اسلامی ۱۳۶۲/۱۲/۷.
- کی مراد، فرید (۱۳۸۴)، «نقش بنگاههای کوچک و متوسط در توسعه صنعتی»، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه صنعتی شریف، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- نگهبان، علیرضا و فریدا مستجابی (۱۳۸۲)، راهنمای روش تحقیق به کمک پرسشنامه، چاپ اول، تهران: جهاد دانشگاهی واحد تهران.